

1950-1960 Döneminde Türkiye’de Kadın Hareketlerinin Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme

Dr. Abdullah Aydın*
Yrd. Doç. Dr. Murat Yıldız**

Özet

Kadın hareketlerinin geçmişi sanayi devrimi ile kadınların iş hayatına girmesi ile başlamıştır. Batı’daki bu gelişmeler kadını ve kadına bağlı sivil toplum kuruluşlarını görünür kılmıştır. Türkiye’de ise kadın hareketleri diğer sivil toplum hareketlerinden bağımsız bir seyir izlememiştir. Ancak özellikle kadının toplumun en dezavantajlı gruplarının başında gelmesi onların özgürce siyasal ve toplumsal alanda var olmasının önünde ciddi engeller oluşturmaktadır.

Tanzimat ile başlayan modernleşme hareketleri Cumhuriyet ile devam etmiştir. 1950 yılında yapılan seçimler ile çok partili çoğulcu demokratik bir rejime geçilmiştir. Bu döneme açık ve adil ilk demokratik seçimin yapılmasıyla Demokrat Parti iktidara gelmiştir. 1950-1960 Dönemi Türk siyasal tarihi açısından birçok ilki içinde barındırmaktadır.

Her ne kadar demokratik rejime geçildiği söylene de toplumun bazı dinamiklerinin bunu içselleştirmediği bir ortamda açık ve adil seçimlerin yapılması demokrasinin tam olarak işleyişini anlatmamaktadır. Bu çalışmada

---

* Mustafa Kemal Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü,
abdullahaydin01@hotmail.com
Makalenin gönd erilme tarihi: 01.06.2017; Kabul tarihi: 18.06.2017.

** Aksaray Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü,
myildiz2011@gmail.com
Makalenin gönderilme tarihi: 01.06.2017; Kabul tarihi: 18.06.2017.

1950-1960 döneminde Türkiye'deki demokrasinin içselleştirilmesi süreci kadın hakları kadın hareketleri bağlamında ele alınmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede, gazete arşivleri ve başta Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi olmak üzere başlıca kaynaklarda kadın sivil toplum kuruluşlarının durumu incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Hareketleri, Sivil Toplum, Dernekler, 1950-1960 Dönemi

An Investigation On Women's Movements in Turkey in The Period Of 1950-1960

The history of women's movements began with the industrial revolution and the pushing of women into business life. These revolutions in the West made women and women's civil society organizations visible. In Turkey, women's movements have not followed an independent course from other civil society movements. However, the fact that women are at the forefront of the most disadvantaged groups of society constitutes a serious obstacle to their free existence in the political and social arena.

The modernization movements that started with the Tanzimat continued with the Republic and finally a democratic regime was passed through with the elections made in 1950 even if they were deficient. This turn came to power after the Democratic Party made its first fair and democratic election. The period of 1950-1960 has included many provinces in terms of Turkish administration history.

Although it is said that the democratic regime has been passed, it does not mean making the most fair choice in an environment where other dynamics of the society do not internalize it. In this study, internalization process of democracy in Turkey will be tried to be considered in the context of women's rights and women's movements in 1950-1960 period. In this frame, newspaper archives and other resources, especially the prime ministerial republic archive, will be screened to try to address the situation of women civil society organizations.

Key Words: Women's Movements, Civil Society, Associations, 1950-1960 Period

Giriş

Batı dünyasının yaşamış olduğu sanayi devrimi kendileri ve dünya için tarih boyunca yaşanmamış yeni bir dönemi getirmiştir. Dünya'nın başat gücü haline gelen Batı her alanda hâkimiyetini hissettirmiştir. Sanayi toplumunun dünyaya sunduğuna inanılan sivil toplum ve sivil hareketler diğer birçok siyaset bilimi kavramı gibi eski Yunan düşüncesinin yeniden keşfinin bir ürünüdür. Sivil toplum kavramı da bu yeniden okunma ve yorumlanma sürecini yaşamıştır. Bu bağlamda, sivil toplum devlet dışında kalan veya kamu yönetimi dışında kalan toplumsal alanı ifade etmektedir. Öte yandan, çalışmamızın konusu olan kadın hareketleri sivil toplumun en geç hayat bulan ayağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun temel nedeni kadınların ilk kez klasik rollerinin dışına ancak sanayi devrimi ile çıkmaya başlamasıdır.

Kadın hareketlerinin Türkiye'deki durumuna bakılacak olursa batılılaşma hareketleri ile ortaya çıktığı görünmektedir. Özellikle, Batı ve Doğu arasında bir durumda olan Türkiye'de kadın hareketleri bu arada kalmışlığın bir yansımasıdır. Kadın hareketlerinin dinamiklerinin tüm toplumu kucaklayıp kucaklamadığı ciddi soru işaretleri doğurmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'nin en önemli "liberalleşme" ve "özgürleşme" çabasının aynı zamanda ilk çok partili demokrasi deneyiminin yaşandığı 1950-1960 dönemindeki kadın sivil toplum hareketleri başta Başbakanlık ve diğer arşivlerin taraması ile incelenmeye çalışılmıştır. O dönemlerde çıkan gazetelerdeki kadın sivil toplum kuruluşları ile ilgili haberler de aynı şekilde incelenerek kadın hareketlerinin seyri anlaşılmaya çalışılmıştır.

Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Kadın Hareketleri

Osmanlı Devletinin son dönemi ile başlayan süreçte Türkiye Cumhuriyeti, yaptığı devrimlerle içinde bulunduğu ciddi sorunları atlatma gayreti içinde olmuştur. Nitekim Türkiye'deki toplumsal değişim ve dönüşümlerin temelinde de yapılan bu devrimlerin etkisi oldukça fazladır. Tanzimat dönemiyle gündeme gelen ciddi batılılaşma ve modernleşme çabaları Cumhuriyet'in ilanı ile yeni bir boyut kazanıyor görünse de aslında bir sürecin devamı niteliğinde olduğu açıktır. Cumhuriyetin ilanı ile birbirinden farklı sosyal ve siyasal alanda yapılan yenilikler yeni bir ivme kazanmıştır. İstiklal Savaşı sonrasında kurulan yeni devletin yönetim şeklinin belirlenmesinde Batı örnekleri içinden Türkiye için en uygun olanı seçilmeye çalışılmıştır. Soyadı Kanunu, Şapka

Kanunu, Batı ile uyumlu Saat ve Takvimin Kabulü, laik bir hukuk sistemi oluşturma çabaları, Latin harflerinin kabulü gibi devrimler Tanzimat'tan beri devam eden batılı bir anlayışa geçmenin birer göstergesidir. Bu gelişmeler ve devrimlerin toplumdaki içselleştirilme sürecinde ciddi sorunları beraberinde getirmiştir (Yılmaz, 2010: 13-15). Her ne kadar hemen her alanda bir takım değişimler ve düzenlemeler yapılmış olsa da, söz konusu değişikliklerin sadece belirli kesimler tarafından benimsendiği söylenebilir. Bu nedenle, kadın ve kadın haklarında yaşanan gelişmelerin merkezden taşraya doğru geçişi uzun yıllar almıştır. Kadınların ilk olarak yardım dernekleri kurarak bir araya geldiğini görmekteyiz. Bu örgütlenmelerin ilk örneği 1898'de Selanik'te Emine Semiye Hanım tarafından kurulan "Şefkat-i Nisvan" Derneği'dir. Bunun yanında, 1908'de kurulan "Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi" derneği de kimsesiz kadın ve çocuklara yönelik faaliyet yapmak üzere kurulmuştur. Bu derneklere üye olan kadınlar, farklı kaynaklardan yardım toplamışlar bunun yanında elişleri yaparak satışından gelir sağlamışlar, piyangolar düzenlemişlerdir. Bu derneklerin sayısının özellikle ciddi toplumsal yıkıntıları beraberinde getiren Balkan ve Birinci Dünya savaşları sırasında arttığını görmektedir. Bunlardan bazıları: "Topkapı Fukaraperver Cemiyet-i Hayriyesi", "Kadıköy Fukarasever Hanımlar Cemiyeti", "Himaye-i Etfal Cemiyeti", "Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti" ve "Müslüman Kadın Birliği"dir (Çakır, 2013: 89-90). Bahsi geçen dernekler muhtaçlara, orduya, asker ailelerine yönelik çalışmalar yapmışlar onlara toplumsal ve ekonomik destek vermişlerdir. Yardım hedefli çalışma yapan derneklerde olsa eğitimi ve refah seviyesi yüksek kesimlerin eşlerinden teşekkül olduğu görülmektedir (Yıldız,2015: 32-33).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise yeni cumhuriyet ve özgürleşme sürecinin hızlanması ile kadın hareketleri kendilerine kısmen uygun zemin bulmuştur. Bu bağlamda kadın hakları mücadelesi için ilk harekete geçenler Nezihe Muhiddin ve arkadaşlarıdır. Hatta günümüz şartları için bile çok sayıla bilinecek hamle yapılarak siyasal anlamda ilk örgütlü mücadeleyi 1923 Haziran ayında kurulan Kadınlar Halk Fırkası (KHF) ile başlatmışlardır. KHF, o dönemde kadınların siyasal hakları ile ilgili yaşadıkları sorun ve eksiklikleri daha görünür hale getirmek ve çözüm bulmak için yola çıkmıştır. Ancak bu mücadele hem Anayasa'daki engeller, hem de kamuoyunda oluşan tepkiler ve hükümet kanadından "bölücü ve ayrımcı" nitelikte bulunulup birçok engelle karşılaşmıştır. Daha sonra, bu siyasal hareket siyasal kanadını ve içeriklerini bir yana bırakarak Türkiye Kadınlar Birliği (TKB) ismi ile devam etmiştir. Her

ne kadar “siyasi” içeriğinden ayrılmış görünse de kadınlar için siyasi hak mücadelesi devam etmiştir (Yıldız, 2012: 20,31). Devam eden süreçte bir takım önemli dernekler kurulsa da ciddi etkileri olup olmadığı tartışmaya açıktır.

1950-1960 Döneminde Türkiye'nin Genel Durumu

14 Mayıs 1950 tarihinde demokratik özgür bir ortamda gerçekleştirilen seçim neticesinde Demokrat Parti (DP'), oyların %53,3'ünü alarak iktidara gelmiş ve çok partili sisteme geçilmiştir. Bu yeni iktidar ekonomik, sosyal ve siyasal alanda ciddi değişimlere yol açmıştır. Demokrat Parti'nin ilk kez gizli oy açık sayım sistemi ile yapılan seçimler sonucunda iktidara gelmesi ve 1960'da askeri darbeye kadar iktidarda kalması Türk siyasal hayatının en önemli olgularından biridir (Sönmez ve Şimşek:2011: 96). Ekonomik bakımdan 26 yıldır izlenen devletçi, korumacı ve kendi kendine yeten (otarşik) politikalar bir kenara bırakılıp, dönemin ilk yıllarında ithalat büyük ölçüde serbest hale getirilmiştir. 1950'li yıllarda Türkiye'ye, dış yardım, kredi ve yabancı sermaye yatırımlarında da önemli artışlar sağlanmıştır (Çarıkçı, 2017). Sadece ekonomik anlamda değil, sosyal ve siyasal alanda da özgürlüklerin öni açılmış ve Türkiye'deki ikinci liberalleşme dönemi olarak ifade edilebilecek dönem başlamıştır.

Bu özgürleşmenin genel olarak halkın hepsini kapsayacak bir halde olmadığı aşikârdır. Zira özgürlüğün ve sivil toplum önemli göstergelerinden olan örgütlenme istatistikleri (dernek sayıları) ve bunların niteliği daha anlamlı bir değerlendirme için gereklidir. Türkiye'de, 1923-1950 döneminde olduğu gibi, 1950-1960 döneminde de başta en fazla örgütlenmesi beklenen işçiler olmak üzere, toplum tüm diğer katmanlarının yeterince örgütlenemediği söylemek mümkün değildir. Bu bağlamda bakıldığında 1938 yılında Türkiye'deki mevcut kurulmuş dernek sayısı 205 iken, çok partili hayata geçiş yılı olan 1946'daki dernek sayısı ancak 820'dir. Bunun yanında söz konusu derneklerin % 60'a yakınının İstanbul, Ankara gibi merkezi illerde kuruldukları ve ülke genelinde yaygın hale gelineemediği görülmektedir. Günümüz şartlarına göre yetersiz sayılsa da, 1950-1960 döneminde dernekleşme alanında bir hareketlenmenin olduğu görülmektedir. Nitekim Türkiye'de faaliyet gösteren dernek sayısı 1950'de 2.171'e, 1955'te 6.846'ya, 1960'ta ise 17.229'a yükselmiştir (Pektaş, 2012).

Türkiye'de 1950'li yılların başından itibaren köyden kente göçlerin başlaması ve özel sektöründe gittikçe gelişmesi ile sanayileşmeye bağlı olarak işçi sınıfının sayısal olarak büyümesi neticesinde sendikal hareketlerin etkili ol-

maya başladığı görülmektedir. Bu sürecin yönetimi için sendikalar, bu hareketlerin başladığı yer olan Avrupa yerine Amerika'dan destek almayı tercih etmişler veya buna mecbur bırakılmışlardır. Bu bağlamda Türk İş yönetimi ve bağlı sendikaların yöneticilerinin önemli bir bölümü, özellikle Amerikan kaynaklı örgütlerin maddi ve manevi yardımlarıyla, ABD'de eğitim programlarına katılmışlardır. Türk İş'in Avrupa kökenli ICFTU'ya üyeliğine izin verilmezken ABD'li sendikacıların Türkiye'deki sendikalarla ikili ilişkiler kurmasına karşı çıkmamıştır (Koç,1998:4). Bu uygulamayla, ülkemizde yeni gelişmeye başlayan sendikacılık hareketinin, Amerikan sendikacılık hareketine göre daha uzun ve mücadelecı bir geleneğe sahip olan Avrupa sendikal hareketleriyle ilişkisi engellenmiştir (ozgurlukdunyasi, 2017).

1950-1960 Döneminde Kadın ve Kadın Hareketlerinin Durumu

Kadınların 1950-1960 genel demografik ve sosyal durumuna bakılacak olursa okuma-yazma oranı 1950'de %19,45 1960 yılında ise ancak %24,84 olmuştur. Ayrıca kadınların çalışma oranı yok denecek kadar azdır. Siyasette ise siyasette kadınların oranı yalnızca %5 civarı hatta milletvekili oranı %1in bile altındadır (TUİK, 2007). Bunların yanında Yukarıda bahsi geçen veriler ışığında bir değerlendirme yapıldığında toplum içerisindeki avantajlı grupların bile örgütlenme sorunu yaşadığı bir ortamda, dezavantajlı gruplar için özgürce davranmalar veya örgütlenme bilincine sahip olmalarını beklemek büyük bir yanlış olur. Bu bağlamda kadının toplumdaki yerini anlatabilecek onlarca farklı veri bulunmaktadır. Bazılarına değinmek yerinde olacaktır.

İlk olarak, DP kongrelerinde kadın ve kadın hakları gündeme getirildiğinde ifade edilen hususlar söz konusu dönemde çalışan kadımlara ve kadınların toplumsal statülerine ilişkin bakış açısına birer örnek teşkil etmektedir. Bu kongrelerde, parti üyelerinden Genel Başkan ve Başbakan Adnan Menderes'i dahi rahatsız eden, birçok ilginç teklif gündeme getirilmiştir (Nal, 2005:164). Bu tekliflerin en dikkat çekicilerinden bir kısmı şu şekildedir: "Memur kadınlar görevden alınmalı ve evlerine dönmeli, çocuk yetiştirmeli" ... "çocuk yapmayan kadınlardan senede 250 lira vergi alınmalı" (Zafer, 10.12.1952).

Halkın kızların eğitimi ve dolayısıyla kadının toplumdaki yeri ile ilgili bakış açısını gösteren bir diğer önemli durum ise Howard A. Reed'in yapmış olduğu gözlemlerinden net bir biçimde anlaşılmaktadır:

"İşte bu din dersleri, halktan bilhassa köylü vatandaşlardan derhal muazzam

bir alaka gördü. Hâlbuki daha evvel aynı köylerde, ne öğretmenlerin gayreti, ne jandarmanın dipçığı, ne de kanuni mecburiyetler birçok öğrenciyi, bahusus kız talebeleri okula sokmaya muvaffak olamamıştı. Nihayet 1953 yılında öğretmenleri verdikleri raporlarda bütün Türkiye köylerinde öğrencilerin okula devamındaki artışı sağlayan en büyük amilin, ilkokullarda tekrar okutulmaya başlanan din dersleri olduğunu ortaya koydu. Bu hususu bana, 1954 senesinde çeşitli köylerde yaptığım görüşmelerde birçok öğrenci velisi ile öğrenciler de ifade ettiler” (Nal, 2005: 157).

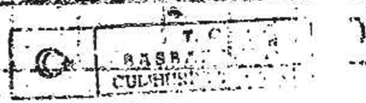
Bunların yanında kadınların en kolay organize olabilecekleri yer olan iş hayatında ancak dörtte bir oranında yer almaları sendikalaşma ortamında da erkek egemenliğinin zirvede olduğu göstermektedir (Sanayi, 2017). Bununla ilgili verilere bakıldığında; farklı sektörler ve işletme büyüklüklerinin yanı sıra kadın-erkek cinsiyetleri açısından da ücretlerde çok ciddi farklar olduğu gözükmektedir. Kadın çalışanların, fiziki güç ve uzmanlık gerektirmeyen gıda, menücaat ve tütün gibi işkollarında yoğunlaşmaları ücretlerin düşük olmasının hem nedeni, hem de sonucudur. Evdeki sorumlulukları çocuk doğurma-yetiştirme gibi kadının sürekliliğini engelleyen nedenler, kadınların çalışma performansını olumsuz yönde etkilemiştir. Kadın işçiler bu ve benzeri sebepler ile en yoğun oldukları faaliyet kollarında dahi, üst konumlara gelme noktasında ciddi sorunlar yaşamışlardır. Bu da yüksek ücretli iş kollarında kadınların varlığını imkânsız kılmıştır (Pektaş,2012). Diğer açıdan, kanun ve tüzükler çerçevesinde, “eşit işe eşit ücret” ilkesi dikkate alınmayarak kadınlara hak ettikleri ücretler verilmemiştir. 1950’li yıllar itibarıyla işçi ve işveren komisyonları tarafından belirlenen asgari ücret tespitinde dahi, kadınlar ve erkekler arasındaki ücretler arasında yarı yara fark bulunmaktadır. İlerleyen süreçte bu makas bir ölçüde kapansa dahi 1960’ta erkek ve kadın çalışanlar arasındaki maaş farkı ancak % 67.93’e gerileyebilmiştir (Tuna, 2015: 482).

Örgütlenmenin öğrenildiği sendikalardaki Amerikan etkisine benzer bir durumun dönemin etkin kadın derneklerinde de görmek mümkündür. Nitekim Amerikalı hukukçu kadınların kurduğu “Uluslararası Kadın Hukukçular Federasyonu”nun iki yılda bir düzenlediği konferans, Türkiye’nin ilk kadın avukatı Süreyya Ağaoğlu’nun girişimleri ile 5 Temmuz 1952 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirilmiştir (Milliyet, 05.07.1952). Konferansta aile hukuku, ceza hukuku, kadınların hukuki durumu ve hukuk eğitimi gibi konular ele alınmıştır (*Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 030.10/229.542.15*). Aile hukuku ile ilgili alınan kararlara bakıldığında kadınların önünü açıcı onlara erkeklerle aynı hakları kazandırma veya en azından yakın hakları kazandırma gayreti içerisinde olmuşlardır.

MİLLETLER ARASI KADIN HUKUKÇULAR
FEDERASYONU
İstanbul, Türkiye - Temmuz 10, 1962 Konvansiyonu

"Milletler Arası Kadın Hukukçular Federasyonu Türkiye'deki Konvansiyon da bu büyük milletin gerek kadın, gerek erkekleri tarafından şıcenap bir misafirperverlikle naz ve hürmetle karşılanmıştır.

Eşsiz nezaketlerinden dolayı;
Ekselans Türkiye Cumhurbaşkanı
Adliye Bakanına
İstanbul Zarosu Neisine
İstanbul Valisine

Programın muvaffakiyetle hazırlanması ve bu güzel gehirde azalarımızın ağırlanması hususunda deruhte ettiği fevkal'ade hazırlıklar dolayısıyla Bayan (Av.) Süreyya Ağaoglu'na ve zekâları, anlayışları ve güzelliğiyle fıkri çalışmalarımızda büyük yardımları dokunan bütün Türk Kadın Hukukçulara teşekkür edilmesine karar verilmiştir.

"AİLE HUKUKU"

ALINAN KARARLAR:

1. A. Boşanma mahkemeden mahkeme kararı ile olmalıdır.
B. Boşanma davası ancak bütün bariç idkânlarına başvurulduktan sonra açılabilir.
C. Karı ve kocaya, arada hiçbir fark gözetilmeyen, eşit boşanma hakları tanınmalıdır.
2. A. Nesebi sahih, gayri sahih ve nesebi tashih edilmiş çocuklara, bilhassa mirasta, eşit haklar tanınmalıdır.
B. Evlatlık edinmede, izin kararına mukadde, bilhassa çocuk lehine mahkeme tarafından etrafii tahkikat yaptırılmalıdır.
3. "Besleme çocuklar müessesesi" "Sosyal yardımcılar teşkilâtı" vasıtasıyla devlet kontrolü altına alınmalıdır. "Sosyal yardımcılar teşkilâtı" besleme çocuklar menfaatine sık sık kontroller yaparak mutazam murakabede bulunmalıdırlar.
4. Boşanma kararına mukadde verilen ayrılık müddeti altı ay olarak taddid edilmelidir.
5. Karının kazanç temin eden işlerde çalışmasına kocanın itiraz yetkisi teknil kanunlardan kaldırılmalıdır.
6. Evlenildikten sonra karı ve koca tarafından, hediye, vasiyet veya kararla olanlar hariç, iktisap edilen mallar karı ve kocanın müşterek mali olmalıdır.
7. Evlenen karı koca aile ismi olarak karı veya kocanın aile ismini seçmekte mühtar olmalıdırlar.

"CEZA HUKUKU"

ALINAN KARARLAR:

1. Zina karı ve koca için eşit müeyyideleri haliz bir suç olarak kabul edilmelidir.
2. Ölüm cezası kaldırılmalıdır.
3. Uyuşturucu madde müptelâları esaslı tıbbi bir tedaviye tabi tutulmalı ve bu amaçla klinikler tesis edilmelidir.
4. Reşit olmayanlara uyuşturucu madde satanların cezaları şiddetlendirilmelidir.
5. Herhangi bir suçla ittihâm edilenler suçları sabit olana kadar bilâ istihna masum addolunmalıdır.

- 2 -

"SUÇLU ÇOCUKLAR"ALINAN KARARLAR:

1. Her memleketinde ayrı bir çocuk mahkemesi kurulmalıdır.
2. Hükümet tarafından hazırlanan çocuk hukuka ait kanun tasarisını tetkik etmek üzere kadın hukukçulardan müteşekkil bir komite seçilmelidir.
3. Çocuk mahkemelerine kadın hakimlerin tayini derpış edilmelidir.
4. Her memleketin, yetiştirilmiş, ve memleketin her kögesinde icraî faaliyet edecek "Sosyal Yardımcılar" bulunmalıdır; ve Sosyal Yardımcı teşkilâtı bulunmayan memleketler derhal faaliyete geçerek yeknesak ve ehliyetli sosyal yardımcıları yetiştirilmek üzere birer program hazırlamalı ve tatbikine geçmelidir.

"BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ADALET DİVANİ VE HARB SORU MEHREKELERİ"

1. Milletler Arası Kadın Hukukçular Federasyonu bir kerre daha Birleşmiş Milletler Teşkilâtını desteklediklerini teyid ederler.
2. Milletler Arası Kadın Hukukçular Federasyonu Beynelmilel Hukuk mevzuatına temas eden mahkemelerin hâlinde Birleşmiş Milletler Adalat Divanına daha sık başvurulmasını tavsiye eder.
3. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı tarafından muhtelif milletlere ve Beynelmilel organlara arz edilmiş anlaşmaların artan durumu ve millî kanunların hükümlerine tabî mevzuata temas etmeleri bakımından, bu gibi anlaşmaların aynâ tasarı mahfide iten muhtemel teşkilatları gözönünde tutularak metinlerinin bu teşkilât azaları tarafından evvel emirde tetkik edilmesi tavsiye olunur.
4. İki Dünya Harbinden kalma binlerce harp esirinin olan Rusya ve Peşlerinde bulunmaları; Bu esaretin bu şekilde devamı yüzünden aile yuvalarının yıkılması; Yunanistandan vaktiyle cebrin alınıp götürülen 27,000 çocuğun el'au Yunanistana iade edilmemesi muvacehesinde; Birleşmiş Milletler Teşkilâtının harekete geçerek bu harp esirleri ile çocuklarını biran evvel memleketlerine iadelerini hususunda talepte bulunması tavsiye olunur.
5. Birleşik Amerika İstinaf Mahkemesi hakimlerinden Florence Allen'in devamlı bir Cıvan Sulhunun temininde gösterdiği alâka; Bu Konvensiyonun sciz fikrinde Birleşmiş Milletler Adalat Divanında bir kadın Juristin de bulunması lüzumu karşısında; Milletler Arası Kadın Hukukçular Federasyonu Hakim Honorable Florence E. Allen'i Birleşmiş Milletler Adalat Divanına aza seçilmek üzere selâhiyetli makamlara namizet göstermelidir.

"HUKUK TARİFLİ"ALINAN KARARLAR:

1. Daha yüksek mesleki bir seviyenin temini zımnında avukatlar Barola giriş imtihanına tabî tutulmalıdır.
2. Avukatlar kendi mesleklerine ilâveten başka iş veya meslek imtihanına muktar olmalıdır.

"KADINLARIN HUKUKİ DURUMU"ALINAN KARARLAR:

1. Bütün memleketlerin kanunlarında kadınların siyasi ve medeni hakları tehdiq eden hükümler kaldırılmalı ve bu keyfiyet hariciye ve devlet hizmetlerine de teşmil edilmelidir. Bu hususta evli ve bekâr kadınlara eşit haklar tanınmalıdır.
2. Karı ve kccaya çocukların tahsil ve dinlerinde eşit haklar tanınmalıdır. İntilâf halinde, kanunlara vazoluncak hususî hükümlerle mes'ele mahkemede gizli duruşmayla halledilmelidir.

"MULAYİMLİ ESAS TEŞKİLAT HUKUKU"

Beynelmilel Kadın Hukukçular Federasyonu muhtelif memleketlerde kendi Esas Teşkilât kanunlarına aykırı kanunları tatbikten ictinap yetkisinin kaza organlarına tanınmasına Karar vermiştir.

030	10		229	542	15
-----	----	--	-----	-----	----

Bakanlar kurulunun 30.05.1949 tarihli kararıyla Merkezi Ankara olmak üzere “Türk Kadınlar Birliği” Derneğinin kurulduğu görülmektedir (BCA, 030.18/01.02.120.54.10). Dernek üyelerinin genel itibari ile CHP’ye üye hanımlardan oluştuğu ve birkaç DP’li hanımın da “fincancı katırlarını ürkütmemek” üzere üye yapıldığını köşe yazısında ifade eden Ümit Deniz, Demokrat Partinin, kadın derneklerine gereken önemi vermediğini ifade etmiş olsa da söz konusu dönemde kadın derneklerinin kurulması ve uluslararası kadın dernekleri ile olan temasları ve faaliyetleri göz önüne alındığında köşe yazısının politik bir havayla yazıldığı söylenebilir (Milliyet, 03.08.1954). Dernek 1954’te “Kadınlar Birliğinin daha faydalı olabilmesi için ne gibi işler görmelidir?” sorusu ile bir de anket düzenleyerek gelecek cevaplara göre çalışma programını belirleyeceğini ifade etmiştir (Milliyet, 19.07.1954).

Derneğin bir yandan da açtığı “Göçmen Evleri” ile köyden kente göç eden ailelere ücretsiz sağlık hizmeti verdiği ve ilaç temin ettiği görülmektedir. Sosyal himaye evleri olarak ta anılan bu evler sosyal devlet anlayışının henüz oturmadığı dönemde yoksullara hizmet sunarak önemli bir görev üstlenmiştir (Milliyet, 09.08.1954). Söz konusu dernek, 10.04.1954’te icra vekilleri heyeti tarafından kamu yararına çalışan dernek statüsüne alınmıştır (BCA, 030.18/01.02.135.34.7).

Demokrat Parti İktidarı, kadın derneklerinin kendi kontrollerinde gelişmesini arzu etmiştir. Özellikle, ABD ile olan ilişkilerin zedelenmemesi için ülke genelinde sosyalist akımlara müsaade edilmediği gibi kadın derneklerinin de sosyalist yapılar ile temas halinde olmaması için bazı önlemler almıştır. Bu amaçla Bakanlar Kurulu’nun 30.12.1952 tarihli kararıyla “Enternasyonal Demokratik Kadınlar Federasyonu’na ait basılmış her türlü yayın ve eserlerin, Türkiye’ye sokulmasının ve dağıtılmasının yasaklandığı görülmektedir. Böylece, Türk kadınının sosyalist akımlardan korunmasına ve soğuk savaş döneminde Amerikan karşıtı kesimlerin oluşmamasına ilişkin tedbirlerin alınmaya çalışıldığı söyleyebiliriz (BCA, 030.18/01.02.130.97.3).

31 Mart 1953 tarihinde New York’ta düzenlenen Birleşmiş Milletler VII. Genel Kurul Toplantısında “Ekonomik ve Sosyal Konsey Kadın Hakları Komisyonu” tarafından hazırlanan “Kadınların Siyasal Haklarına Müteallik Sözleşme”, Türkiye’yi temsil eden ABD Büyükelçisi Selim Sarper tarafından imzalanmıştır. Söz konusu sözleşme, imzalayan devletlerin kadın ve erkeklerin siyasal açıdan tam eşitliğin sağlanması ile aralarındaki farkların kaldırılmasını ön görmektedir (BCA, 030.18/01.02.133.74.15).

Merkezi Ankara’da olmak üzere 13.03.1950’de Türk-Amerikan Kadınları

Kültür Derneği kurulduğu görülmektedir. Derneğin kuruluş amacı şu şekilde sıralanmaktadır (BCA, 030.18/.01.02.149.26.4):

- *Türk ve Amerikan kadınlarının birbirleri ile tanışmalarına ve yaklaşımlarına,*
- *İki memleket arasında mevcut olan dostluk ve yakınlık çerçevesi içinde kültürel münasebetlerin kuvvetlenmesine hizmet etmek,*
- *İki memleket kadınlarına zihniyet, muaşeret ve gelenekleri hakkında fikir vermektir.*

Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği 1958'de merkezi Washington'da bulunan *Beynelmilel Kadınlar Kulüpleri Federasyonu* ("General Federation of Women's Clubs") ile işbirliği yapmak istemiştir. Derneklerin uluslararası diğer örgütlerle işbirliği yapması bakanlar kurulu kararına bağlandığından söz konusu işbirliğinde bir mahzur olup olmadığı konusunda ilgili bakanlıklara görüş sorulmuş ve ilgili bakanlıklar mahzur olmadığını şu sözlerle ifade etmişlerdir (BCA, 030.18/.01.02.149.26.4):

"...Türkiye ile Amerika arasında mevcut olan dostluk ve yakınlık çerçevesi içinde kültürel münasebetlerin kuvvetlenmesine ve iki memleket kadınlarının birbiriyle tanışmalarına ve yaklaşımlarına hizmet etmek gayesiyle kurulup teşekkülünden beri gayesi uğrunda faaliyet göstermekte olan Türk-Amerikan kadınları kültür derneğinin, yapılan tetkikata nazaran; Eğitim, Hayırseverlik, İctimai Muavenet, Ahlakı değerler, Medeni bilgiler ve Güzel sanatları teşvik maksadıyla dünyadaki kadın cemiyetlerini bir araya getirmek gayesiyle kurulduğu anlaşılın yabancı teşekkül ile işbirliği yapması halinde memleketimiz kadınlarının da bu sahalarda faydalanacağı düşünülmektedir".

*Dâhiliye Vekili
Dr. Namık Gedik*

“...1890 yılında kurulmuş olan cemiyetin gayesinin, müşterek menfaat bakımından ve tahsil filantropi(kamu yararına çalışan), umumi refah, ahlaki, medeni kıymetler ve güzel sanatları teşvik maksadıyla dünyadaki kadın cemiyetlerini ve buna mümasil teşekkülleri bir araya getirmek olduğu; 58 devlette 11 milyon azası bulunduğu aza olabilmek için, namzet teşekkülün, azalarından partizan bir politika takibini istememesinin, gizli bir cemiyet olmamasının ve kanunlara karşı gelmeği teşvik etmemesinin gerektiği, her yıl azalarının iştirakiyle bir toplantı yaptığı, bildirilmektedir. Türk-Amerikan kadınlar kültür cemiyetinin adı geçen teşekkülle işbirliği yapmasında Vekâletimce bir mahzur görülmediğini saygılarımla arz ederim.

Hariciye Vekili
Fatin Rüştü Zorlu

“...Eğitim, hayırseverlik, İçtimai Muavenet, ahlaki değerler, medeni bilgiler ve güzel sanatlar sahasındaki müşterek alakaların inkişafını temin bakımından dünyadaki bütün kadın kulüplerini birleştirmek” şeklinde gösterilen Milletlerarası Kadın kulüpleri umumi Federasyonu ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin mevzuatı dâhilinde, işbirliği yapmasında fayda mülahaza edilmektedir. Ancak, böyle bir müsaade verilmeden önce bu derneğin, 1950 yılından beri vaki çalışmaları ile nizamnamesinde belirtilen gayelerini ne derece tahakkuk ettirebildiğinin tespitinin faydalı olacağı mütalaasında bulunduğunu zu saygılarımla arz ederim”

Maarif Vekili
Hüseyin Celal Yardımcı

Bu görüşler alındıktan sonra Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği'nin, Beynelmilel Kadınları Kulüpleri Federasyonu ile işbirliği yapmasına 10.05.1958'de icra vekilleri heyetinin onayı ile müsaade edilmiştir.

25 Kasım 1954'te tarihinde kurulan bir diğer dernek ise “Kadınları Koruma Derneği”dir. Derneğin kötü yola düşen kadınları hayata kazandırma gayesi olduğu ifade edilmiştir (Milliyet, 28.12.1954). Derneğin merkezi İstanbul olup, merkez şubede 133, Fatih şubesinde 31 ve Kadıköy şubesinde 34 olmak üzere 198 üyesi bulunmaktadır. Derneğin kuruluş amacı şöyle sıralanmaktadır (BCA, 030.18/01.02.164.24.8):

- Türk İnkılaplarının kadınlara getirdiği hakları korumak,
- Kadın haklarını her alanda erkek hak ve yetenekleriyle eşitleştirmeye çalışmak,
- Dünya kadınları âlemi ile temaslar temin ederek Türk Kadınlığının kanunlarımız dâhilindeki faaliyet ve yaşayışlarını dünya kadınlığına tanıtmak,

- Kadınlığı ve manevi şahsiyetini medeni ve içtimai ticaret ve zevk ve eğlence mevzuu olmaktan korumak,
- Derneğin amaçlarını gerçekleştirmek için kanunu mahsusuna uyarak bütün yayma vasıtalarından faydalanmak, dergi ve gazeteler çıkarmak,
- Kadının beşeriyetin anası olduğu ve ona her sahada hürmet ve muavenet yapılması lazım geldiğini insanlık âlemine telkin etmek,
- Cumhuriyet kanunları çerçevesi dâhilinde gayeye ulaşmak maksadıyla vaki teşebbüslerde hâsıl olacak müşkülât karşısında, hükümet himaye ve kuvvetlerinin yardımlarını sağlamaya çalışmak.

1961 tarihinde Kamu yararına çalışan dernekler arasında sayılabilmek için gerekli başvuruları yapmış ve 18.05. 1962'de kamu yararına çalışan dernek statüsüne kavuşmuştur(BCA, 030.18/01.02.154.71.15).

Kadınları Koruma Derneği, 1960 yılında faaliyet raporunda yapmış oldukları faaliyetleri şu şekilde sıralamaktadır (BCA, 030.18/01.02.154.71.15):

- İstanbul, Kaledibi'nde bulunun Okçu Musa İlkokulu ve Avusturya Lisesinde okuma yazma bilmeyenlere kurs açılmıştır
- Nisan 1960 da Club International Feminin'nin Paris'te Muse d'Art Modern'de açmış olduğu beynelmilel kadın sanatçılar sergisine resim, heykel, seramik mozaik, şark ve garp süslemeden mürekkep 53 eserle iştirak etmiştir.
- Ağustos 1960'ta İstanbul'da Teknik Üniversite salonunda Beynelmillel Kadınlar Konseyi kongresinde ikinci bir sergi açmıştır.
- Paris'te Beynelmillel Kadınlar Kulübü Federasyonu ile işbirliği yapmak üzere davet edilmiştir.
- Müracaat eden hastalara yardım edilmiş ve hastanelere giderek hastalara manevi yardım ve takviye yapılmıştır.
- Müracaat eden veya ihtiyaç duyan kimselere nakdi yardım, yapıldığı gibi giyim eşyası yardımı yapılmış. Bir kısmı muhtelif işlere yerleştirilmiştir.
- Darülaceze Cemiyeti ile işbirliği yapılmıştır.
- Örfi idare komutanlığına beyaz kadın ticaretine alet olanların uzak memleketlere sürülmeleri için dilekçe verilmiştir.
- Vilayete Ahlak zabıtasından ve karakollardan gelen kadınlara ve kızlara hem sanat(dikiş, biçki, halıcılık vesaire) hem de meslek öğretecek ve barındıracak bir ıslahhanenin kurulması için dilekçe verilmiştir.

- *Derneğin ilk teşekkülünden itibaren ahlak zabıtasından, karakollardan gelen kadın ve kızların bir kısmı üyelerin evlerinde barındırılmış, bir kısmı hastanelere, bir kısmı fabrikalara işçi olarak yerleştirilmiştir. Bunlardan dört tanesi evlendirilmiş ve aile kurup çocukları olmuştur.*
- *21.06. 1960 tarihinde hazineye 1000 TL hibe edilmiştir.*
- *Kadıköy şubesi olarak Bestekâr Neveser Kökdeş'e bir jübile tertip edilmiş ve hasılatı olan 4000 lira kendisine verilmiştir.*
- *Trende ayağı kesilen ilkokul çağındaki bir kız çocuğu tedavi ettirilip kendisine takma ayak takılmıştır.*
- *Okuma çağından Üniversiteye kadar olan talebelere yardımlar yapılmıştır.*
- *Köylere gidip kitap yardımları yapılmıştır.*
- *Fatih şubesi olarak, yerde sürünen bir kız çocuğunu tedavisi ile meşgul olunmuş, sinir kliniklerinde hastalara manevi yardımlarda bulunmuştur.*

Derneğin toplantı tutanakları derneğin faaliyet alanları ve söz konusu dönemde yaşayan kadınların karşılaştığı toplumsal sorunlar hakkında sunmaktadır. Buna göre dernek toplantısının dilek, temenni ve öneriler kısmında üye Rikkat Güneç, Darülaceze'ye birçok kurum tarafından yardım yapıldığını, bu nedenle yapılacak yardımların daha çok kenar ve köşede kalmış okullardaki yoksul öğrencilere yapılmasını önermiş, buna karşın üye Meliha Görgülü ise yapılan yardımların büyük bir titizlikle yapıldığını ifade etmiştir. Tefvik Arıburnu ise derneğin daha etkili faaliyetler yapabilmesi için bir an önce kamu yararına çalışan dernek statüsüne çıkarılması için gerekli başvuruların yapılmasını talep etmiştir. Ardından kötü yola düşen kızların milletvekilleri aracılığı ile devlet eliyle kurulacak bir ıslahhanenin kurularak yapılacak yardımların ferdi değil kurumsal yapılmasının daha faydalı olabileceğini belirtmiştir. Söz alan Dernek Başkanı Mediha Gezgin, derneğin düşkün kadınlara yardım etmeye çalıştığını ancak gelen taleplere ellerindeki bütçenin yeterli olmaması nedeniyle vazgeçildiğini belirtmiştir. Söz alan bir diğer üye Harika Lifij ise aile müessesesinin korunması ile ilgili konferansların düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiş ve resmi nikâhın köylerde yaygın hale getirilmesi için gereken çalışmaların yapılmasını istemiş, böylece “kadını değil, kadınlığı koruyalım” ifadelerini kullanmıştır. Ardından söz alan Safiye Karaduman, okul aile birlikleri ile teşriki mesai yapılmasının önemi üzerine durmuştur. Son olarak söz alan Dernek Başkanı Mediha Gezgin, imam nikâhı ile evlenip terk edilen

kadınların çalışmak üzere şehirlere akın ettiğini fakat iş bulamadıklarından kötü yollara düştüklerini ifade etmiş, derneğin bu tip olayları önlemek ve ailenin korunması için ellerinden geleni yaptıklarını ancak derneğin inzibati bir yetkiye haiz olmamasından dolayı bir yere kadar müdahale edebileceğini ifade etmiştir (BCA, 030.18/01.02.154.71.15).

Derneğin başkanı olan Mediha Gezgin'in birde "Kadınlar Partisi" kurma fikri olup bununla ilgili İstanbul Park Otel'de bir basın toplantısı düzenlemiş ve toplantı da parti tüzüğü'nün hazırlanması için bir komisyon bile seçilmiştir (Milliyet, 16.01.1958). Ancak 1965 yılında Yeni Türkiye Partisinin İstanbul adayı olarak siyasete atılmıştır (Milliyet 31.08.1965). Bununla birlikte derneğin bir diğer yönü yaptığı boykotlar ile gıda ürünlerinin fiyatlarının düşmesini sağlamasıdır. Dernek başkanı Mediha Gezgin öncülüğünde yapılan boykot ile sebze ve meyve fiyatları ortalama 20 ila 50 kuruş arasında ucuzlamıştır (Milliyet 03.08.1965).

1959'da Ankara merkezli Kadınlar Dayanışma Birliği Muazzez Arıoba tarafından kurulmuştur. Derneğin kuruluş amacı aşağıda sıralanmaktadır (BCA, 030.18/01.02.154.71.15):

Kadınlara ve kadın teşekküllerine bir araya gelip müşterek dert ve problemleri üzerinde görüşmek imkânı vermek ve aralarında tesanüt kurmak,

- *Kadında anne, zevce, vatandaş ve insan olmak bakımından şuur ve mesuliyet duygularını uyandırmak ve geliştirmek,*
- *Kadın ve bilhassa sosyal sahada faaliyet gösteren kadın ile ilgili faaliyet gösteren kadın ile ilgili problemleri teşhis, tetkik ve halletmeye çalışmak,*
- *Kadına karşılaşıcağı, maddi manevi, ferdi ve ailevi müşküllerde yardımcı olmak,*
- *Başka memleketlerdeki benzeri derneklerle kanun çerçevesinde işbirliği yapmak.*

Derneğe üye olabilmek için 18 yaşını doldurmuş olmak, en az ortaokul mezunu olmak, medeni haklara sahip olmak, birliğin en az iki üyesinin tavsiyesi ile başvurmak ve idare kurulu tarafından onaylanmak olarak sıralanmaktadır.¹ Kadınlar Dayanışma Birliği, 1959 yılında merkezi Paris'te bulunan

¹ 1960 yılı itibari ile kadınların okuma-yazma bilme oranının çok düşük olduğu bir ortamda en az ortaokul mezunu olma şartı çok fazla elitist bir yaklaşımdır.

“Conseil International des Femmes” adlı Uluslararası Kadınlar Konseyi ile işbirliği yapmak üzere hükümetten gerekli izin almak amacıyla başvur yapmıştır. Derneğin başvurusu Sıhhat ve İctimai Muavenet, Dâhiliye ve Hariciye bakanlıkları tarafından incelenmiş ve söz konusu işbirliğinin yapılmasında herhangi bir mahzur görülmediği şu şekilde ifade edilmiştir (BCA, 030.18/01.02.154.71.15):

“... Kadında anne, zevce, Vatandaş ve insan olmak bakımından şuur ve mesuliyet duygularını uyandırmak ve geliştirmek ve bilhassa sosyal sahada faaliyet gösteren kadın ile ilgili problemleri teşhis, tetkik ve halletmeğe çalışmak gibi konuları gayeleri arasına almış olan Kadınlar Dayanışma Birliğinin kurulmasında ve aynı maksatla faaliyette bulunan mezkûr yabancı teşekkül ile işbirliği yapmasında bir mahzur görülmemektedir.”

*Dâhiliye Vekili
Dr. Namık Gedik*

“Merkezi Ankara’da olmak üzere teşkiline teşebbüs edilen Kadınlar Dayanışma Birliği adlı cemiyetin kurulmasında ve merkezi Paris’te bulunan “Konseil International Des Femmes) - Milletlerarası Kadınlar Konseyi ile işbirliği yapmasında bir mahzur görülmediğini ve nizamnamelerin bağlı olarak: sunulduğunu saygılarımla arz ederim.”

*Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili
Lütfü KIRDAR*

“Teessüsüsü mutasavver “Kadınlar Dayanışma Birliği”nin merkezi Paris’te bulunan “Konseil International Des Femmes) adlı teşekkülle işbirliği yapmasında vekâletimce bir mahzur mütalaa olunmadığını, yukarıda maruz yazıları ekinin leffen ve iadeten takdim kılındığını saygılarımla arz ederim.

Hariciye Vekili Y.

İlgili bakanlıklardan gelen olumlu görüşlerin ardından 13.01. 1960 tarihinden Kadınlar Dayanışma Derneğinin, Fransa’da bulunan uluslararası Kadınlar Konseyi ile işbirliği yapmasına İcra Vekilleri Heyeti tarafından izin verilmiş ve cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından onaylanmıştır (BCA, 030.18/01.02.154.71.15).

Sonuç

1950-1960 dönemi Türkiye'nin tek partili dönemden çok partili döneme geçişin yaşandığı bir süreç olması açısından önem arz etmektedir. Fakat yapılan arşiv taramalarında ortaya çıkan belgeler neticesinde gözükmektedir ki kadın ve kadın hareketlerinin Türk toplumu içerisindeki yeri istenilen etki ve güçte olmadığını söylemek mümkündür. Bunun temelinde yatan nedenlerin başında derneklerin halkın her kesimine yayılamamış ve daha seçkin bir yapıda olmasıdır. Bu kadınların eğitim seviyesinin düşük olmasının etkisini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Fakat özellikle yeni yeni oluşmaya başlayan milli burjuvaziyi oluşturan işverenlerin korunması maksadı ile sendikalaşmanın ihmal edilmesi örgütlenmenin bir okulu olan sendikal hakların ve sendikacılığın gelişimini sekteye uğratmıştır. Ayrıca, mevcut sendikaların daha radikal olan Avrupalı çağdaşları yerine kapitalist sistem ile daha bütünleşmiş Amerikalı çağdaşları ile ilişki kurulmasına izin verilmesi örgütlenmenin önünü kapatmıştır. Gelir seviyesi düşük kişilerin özellikle de kadınların mevcut ortamda sendikalarda görev almamaları kadınlara ait sivil toplum kuruluşlarının tam manası ile özgür ortama sahip olmadığını bir göstergesi durumundadır.

Kadın hareketleri ve haklarının kazanılmasında önemli isimler olarak bahsedilen önder kadın şahsiyetler veya ilk kadın dernekleri aslında toplum ile ne kadar bütünleşik olduğu sorusu Türkiye'de kadın hareketlerinin tarihi açısından sorulması gereken en ciddi soruların başında gelmektedir. Her ne kadar bu isimler hem dernekleşme hem de kadının toplum içerisindeki görünürlüğüne artması bağlamında katkı sağlamış olsalar da toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel yönden toplumun ana kitlesini temsil eden kadınların örgütlenememesi veya görünür olmaması ana sorunu oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Akyüz, Yahya (2010). Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2010, Ankara: Pegem Akademi.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 030.10/229.542.15.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 030.18/01.02.154.71.15.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 030.18/01.02.164.24.8.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 030.18/01.02.120.54.10.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 030.18/01.02.135.34.7.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA] , 030.18/01.02.130.97.3.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 030.18/01.02.133.74.15.

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA]*, 030.18/01.02.149.26.4.
- Çakır, Serpil (2013) *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul.
- Çarıkcı, Emin, *Menderes Döneminde Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler*, <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=355213> Erişim Tarihi: 15.04.2017.
- Karakök, Tunay (2011), *Menderes Dönemi'nde (1950 – 1960) Türkiye'de Eğitim, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt/Volume 1, Sayı, Ağustos; Sayfa 89-97.
- Koç Yıldırım, *SENDİKACILIK TARİHİ*, Türk-İş Eğitim Yay. No.1 Ankara, 1998.
- Milliyet Gazetesi*, 03.08.1965.
- Milliyet Gazetesi*, 16.01.1958.
- Milliyet Gazetesi*, 19.07.1954.
- Milliyet Gazetesi*, 09.08.1954.
- Nal, Sabahattin(2005), *Demokrat Parti'nin 1950-54 Dönemi Din Siyaseti*, Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi E 60-3,s137-171. <https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/469-sayi-011/2254-80lerde-turk-is-1>, Erişim Tarihi:24.03.2017.
- Pektaş, Şerafettin, (2012), *Menderes'li Yıllar Demokrat Parti Döneminde İşçi Hareketleri*, Fırat Yayınları, İstanbul.
- Sönmez, Asuman, Şimşek, Fırat (2011), *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Gelişmelerin Küçük Ölçekli Bir Aile İşletmesi Üzerindeki Etkileri*, Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi (6: 2). <https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/is-hayatinda-kadin/1854>, Erişim Tarihi:24.03.2017.
- Tuna Işıl (2015) *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 13, Haziran, s. 473-491 .
- Tuik İstatistik Göstergeler 1923-2006 (2007), Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- Yılmaz, Buket (2010) , *1950–1960 Döneminde Türkiye'de Kadının Giyinme Davranışının Dönüşümü*, T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kurumlar Sosyolojisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir .
- Yıldız, Hacer (2015), *Türkiye'de Kadınların Siyasi Haklar Mücadelesi Ve Nakiye Elgün*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Yıldız, Muhammet (2012), *Türkiye'de Kadın Haklarının Siyasi Gelişimi (1923-1950) T.C. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Zafer, *Gazetesi* 5, 10,21'22 Aralık 1952.